

Ceļš klīnikā, zinātnē, augstskolā, dzīvē

Acis kā dvēseles un miesas spogulis, – šādu tematu savai akadēmiskai runai 1923. gada 28. septembrī Latvijas Universitātes ceturtajos gada svētkos, kas tika svinēti tagadējā Mazā aulā, bija izraudzījies jaunievēlētais rektors profesors Jānis Ruberts, bet runu noslēdza ar atziņu, “ka acīm ir uzdevums būt ne vien par redzes orgānu, bet kalpot arī citiem nolūkiem”.¹

Rektora J. Ruberta akadēmiskās runas teksts ir publicēts šai grāmatā, bet, ja palūkojas, ko par acīm domājuši un kam ticējuši mūsu senči, paveras daudzveidīgi krāšņa aina.

Pēc acīm noteica cilvēka raksturu un īpašības. Zilas acis esot patiesam un godīgam cilvēkam, brūnas – negodīgam, ātrsirdīgam, viltīgam, bet arī noteiktas dabas cilvēkam, kas esot liels pavēlnieks. Sarkanās acis esot dusmīgam, pelēkas – nenoteiktas dabas cilvēkam. Tam, kas acis bieži mirkšķinot, neko nevarot uzticēt. Viltīgam cilvēkam esot šauras acis. Ja viena acs brūna un otra zila, cilvēks neesot uzticams, bet, ja acis dažādās krāsās, – cilvēks esot laimīgs. Melnas acis esot zvērīgam un viltīgam cilvēkam, mazas – skopam un dusmīgam. Meita ar šaurām acīm nekad ātri nedabūšot bērnu. Ja acis ir lielas un uz āru izspiedušās, gan vīriešiem, gan sievietēm esot ārlaulības bērni. Mīglainas acis esot zaglim. Tas, kas otram acīs neskatās, esot slikts cilvēks. Ja acis baidās no gaismas, cilvēkam daudz grēku. Ja, skatoties saulē, acis neasaro, cilvēks esot svēts; ja asaro – aizliegtus rakstus lasījis.

Profesora Pētera Šmita (1869–1938) apkopotajos latviešu tautas ticējumos² pausts: ja acis niez – būs jāraud; ja labā acs niez – būs jāraud, ja kreisā – būs jāsmejas (līdzīgi, ja acis raustās). Ja acī iekritis gruzis, jāskatās uz leju un deviņreiz jāsaka: “Vilks acī, gruzis mežā.” Ja kas acī iebiris, vēža dzirnaviņas jāielaiž vai jāšņauc deguns. Ja acis sāp, tās jāmazgā rīta rasā vai ūdenī, kas tek pret sauli. Slimas acis jāmazgā paša ūdenī (mīzalos). Vēl vājām acīm derot brandvīns, vīns, rūgušpiens, kumelītes, kameņu medus, olas baltums. Miežagraudus jāapspaida ar vīrieša cepuri, sieviešu brunčapakšu, svārku vīli, trīsreiz jāvelk apkārt laulības gredzens, jāuzspļauj. Var arī apspaidīt ar īsto mieža graudu un dot gailim apēst vai apspaidīt ar maizi un dot apēst sunim.

Ļauna acs varot samaitāt lopus un cilvēkus, sevišķi bērnus, padarot slimus un nīkulīgus. Ļauna acs esot cilvēkiem ar sarkaniem matiem vai pliku galvu. Kā

¹ Ruberts J. *Acis kā dvēseles un miesas spogulis* // Latvijas Augstskolas Raksti. Rīga, 1923, 8. sēj., 289.–297. lpp.; Izglītības Ministrijas Mēnešraksts, 1923, 11. nr., 1235.–1241. lpp.

² Šmits P. *Latviešu tautas ticējumi*. Rīga, 1940. 1.–4. d. 2259 lpp.

pretlīdzekļi izmantojama apmazgāšana, govīm jādod dzert sūdu sula, bērniem – jābāž aiz zeķēm melnas ogles. Ja skaužot kāds slavināts, jāsakot, ka tas neesot nekas sevišķs un jānosplaujoties, bet, lai nenoskaustu – noderīgi ritmizēti buramvārdi: “Skaugim acis pirts pakalā uz vecām ecešām.”

Ejot tālāk, pirmā latviešu medicīnas periodiskā izdevumā, ko sagatavojis un 1768., 1769. gadā ar nosaukumu “Latviešu Ārste” publicējis ārsts Pēteris Ernsts Vilde (1732–1785), bet latviskojis mācītājs Jākobs Lange (1711–1777), acu slimībām ieteikta šāda recepte: “Ņem no īstas zaļas liepas to viduksnēju mizu, tā ātrīga neder, šo viduvēju mizu nokasi līdz koka cietumam. No šām nokasām ņem divas sauļas, leji pusstopu ūdens klāt, to virsū lējis, sadukurī to tiku tikām, kamēr tumīgs jeb gļotaiņa paliek.” Šādi sagatavota putra “virsū liekama izīgušām acīm”, proti, iekaisušām, asarojošām acīm.

Nonākot 19. gadsimtā, kad oftalmoloģija Latvijā sāka veidoties un tapa jau par daudz maz patstāvīgu ārstniecības specialitāti un, varētu gandrīz teikt, hronoloģiski bija profesora J. Ruberta vienaudze, vai arī nedaudz agrāk, parādījās vairāki tai raksturīgi vaibsti un iezīmes. Vispirms, virzītāji sākumā bija daži vienpatņi, otrkārt, izveidojās stacionārs un, treškārt, pastāvēja visciešākā saikne ar tuvējo Tērbatas universitāti, bet pastarpinātāka – ar Vakareiropas zinātnes centriem. Vēl diezgan zīmīgi, ka pirmajiem oftalmologiem vācbaltiešiem ļoti drīz sekoja latvieši, kas pēc laika J. Rubertu izvirzīja ne tikai par Latvijas oftalmologu zinātniskās skolas, bet arī oftalmoloģijas kā augstskolas mācībspriekšmeta pamatlicēju Latvijā.

Ja par viduslaikiem drīzāk nezināms nekā zināms ir tas, ka Latvijas pilsētās acu operācijas veikuši klejojošie amatnieki, kas saukti par ķirurgiem bārdziņiem, akmeņgriežiem, operatoriem, okulistiem, turklāt biežāk ticis noņemts pelēkais nags jeb katarakta, tad pirmais Latvijas oftalmoloģijas vēsturnieks Džons Stafenhāgens (1842–1916) nopietnāku sākumu saista ar 1857. gadu, kad Rīgā nometies un savu klīniku ierīkojis pirmais speciālists oftalmologs Kārlis Valdhauers (1821–1899). Vēlāk viņam oponenta ievērojamākais Latvijas oftalmoloģijas vēsturnieks Solomons Magiļnickis (1903–1990), kas sākumu saistīja ar 1802. gadu, kad Rīgā ieradies un arī vēlāk divreiz pabijis Pēterburgas galma okulists itālietis Josifs Raineri (1759–1835), kas šeit veicis vairākas operācijas un pamācījis vietējos ārstus. Savukārt no rīdziniekiem pašiem vietējā medicīnas zinātnes centrā – 1822. gadā dibinātā Rīgas Praktizējošo ārstu biedrībā – acu slimību jautājumiem citstarp pievērsušies Bernhards Frīdrihs Bērenss (1795–1863) un Pauls Eižens Merklins (1792–1873).

Uzteicama B. F. Bērensa iniciatīva bija pirmās acu slimnīcas uzcelšana un ierīkošana par rātskunga Reinholda Kārļa Reimera (1769–1836) atraitnes Vilhelmīnes ziedojumu 1864. gadā. Lepnā, pēc arhitekta Heinriha Šēla (1829–1909) projekta celtā ēka atradās pilsētas centrā Troņmantnieka, resp., Raiņa bulvārī 7. Reimera slimnīcas ievērojamākie direktori bija jau minētie K. Valdhauers un

³ Vilde P. E. *Latviešu Ārste*. 2. izd. Rīga, 1991, 145. lpp.

Dž. Stafenhāgens, kas, kā tolaik bija pieņemts, operēja ar sudraba instrumentiem, bet pirms tam bija specializējušies pie pasaules izcilākajiem oftalmologiem Albrehta fon Grēfes (1828–1870) Berlīnē un Kārļa Ferdinanda Arlta (1812–1887) Vīnē. Minētā ēkā slimnīca mājaja līdz 1936. gadam, pēc tam tika izmantota administratīvām vajadzībām; pašlaik ēkā atrodas ASV vēstniecība.

Savukārt pirmais latviešu oftalmologs Jānis Tālbergs (1844–1884) no Salgales pēc Tērbatas universitātes beigšanas bija asistents Tērbatas universitātes Acu slimību klīnikā, 1874. gadā aizstāvēja medicīnas doktora disertāciju un krietnāka maizes rieciena meklējumos aizklīda impērijas plašumos – piedalījās krievu-turku karā, dienēja gvardē Pēterburgā un kalnrūpniecībā Urālos aiz Permas, kur agri nomira. Pēc nāves apbedīts Salgalē, atstājis septiņus publicētus darbus specialitātē.

J. Tālberga laika un studiju biedrs Tērbatas universitātē Kārlis Lībietis (1846–1904) no Trikātas 1873. gadā krājumā “Sēta, daba, pasaule” publicēja apcerējumu “Acs”, kas bija pirmais latviešu autora darbs cilvēka anatomijā un fizioloģijā un ar ko sākās latviešu oftalmoloģijas terminoloģijas veidošana. Bet gadu vēlāk sākās jauna censoņa un šā apraksta varoņa dzīves gaita.

Jānis Frīdrihs Jūlijs Ruberts, kā to apliecina ieraksts Daugavgrīvas draudzes metriku grāmatā⁴, dzimis Rīgā, 1874. gada 13. (25. j. st.) maijā pulksten astoņos no rīta Hermaņa Jūlija Ruberta un viņa dzīvesbiedres Emīlijas Marijas, dzimušas Šleseres, ģimenē. Kūmās stāvēja Jānis Filipsons, Heinrihs Legzdīņš, Mārtiņš Šlesers, Sofija Bērziņa un Anna Jirgensone, kas pārstāvēja Daugavgrīvas pazīstamākās latviešu dzimtas. Nākamā profesora tēvs bija uzņēmīgs un savam laikam pietiekami turīgs latvietis, tirgotājs un dzimavnieks, kas ļoti centās saviem bērniem dot labu izglītību, taču nomira agri. Rūpes uzgūla mātes un vecāko bērnu, arī Jāņa, pleciem – viņi gādāja par jaunākajiem. Rubertu māja atradās Viesnīcu ielā netālu no tilta pār Buļļupi un līdz mūsu dienām nav saglabājusies; tās vietā uz tagadējās Birzes un Plēksnes ielas stūra atrodas 1948. gadā uzcelta divstāvu mūra dzīvojamā ēka.⁵

Par J. Ruberta skolas gaitām uzzināt izdevās maz. Domājams, pirmmācība norisusi turpat, Bolderājā. No 1886. līdz 1894. gadam viņš mācījās Rīgas Aleksandra ģimnāzijā, kuras ēkā, kas celta 1874. gadā pēc arhitekta Jāņa Frīdriha Baumaņa (1834–1891) projekta, tagad mitinās Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmija. Ģimnāzijā tolaik mācījās tikai daži latvieši; no vēlāk pazīstamiem cilvēkiem viņa skolasbiedrs bija mikrobiologs profesors Augusts Kirhenšteins (1872–1963). Skolas gados J. Ruberts parādīja atzīstamu centību un uzcītību (atestātā īpaši akcentēta grieķu valoda), turklāt viņa raksturā iezīmējās līdzietība, pašuzturēšanās, tuvāko mīlestība, kas, turpmāko dzīves ceļu izvēloties, lika izšķirties starp teoloģiju un medicīnu.

⁴ Latvijas Valsts vēstures arhīvs (LVVA), 235. f., 4. apr., 715. l., 12. lp.

⁵ Par precīzu norādi paldies novadpētniekam Arvim Popem (1933–2007).

Tuvākā universitāte atradās Tērbatā, kas tolaik bija ļoti ievērojams latviešu izglītības, kultūras un zinātnes centrs. 1894. gada 17. augustā J. Ruberts iestājās universitātes Medicīnas fakultātē un piecu gadu laikā sekmīgi apguva pilnu tās kursu, lai gan pēc tēva nāves bija materiālas grūtības, kam tagad saglabājusies dokumentāla liecība arhīvā vairākkārtēju lūgumu veidā atbrīvot no mācībmaksas⁶. Viņa studiju biedrs, vēlāk neirologs profesors Edvarts Kalniņš (1869–1949) atminējās: “Šis veselīgais, patīkamais, dzīvespriecīgais, humora pilnais jauneklis atstāja uz mani dziļu iespaidu. Studiju laikā es apbrīnoju viņa čaklību un pamatīgumu,” bet psihiatrs profesors Vladimirs Čižs (1855–1922) par studenta J. Ruberta gara spējām esot izteicies: “Tā nav monēta, tas ir medālis!”

Šai laikā J. Ruberts iesaistījās latviešu studentu korporācijā *Lettonia*, kur bija nopietnu studiju, bet ne ārišķības un dīkdienības piekritējs. Šī korporācija tolaik bija pārstāvēta ar daudziem vēlāk pazīstamiem latviešu darbiniekiem, starp kuriem bija nākamie Latvijas Universitātes profesori: valodnieks Jānis Endzelīns (1873–1961), pedagogs Ludvigs Bērziņš (1870–1965), teologs Valdemārs Maldonis (1870–1941), mākslas vēsturnieks Ernests Felsbergs (1866–1928). Studiju kursu J. Ruberts pabeidza 1899. gada 5. decembrī un pēc ārsta solījuma nodošanas diplomu saņēma 1900. gada 31. janvārī.

Studiju laikā vairāk ieinteresējies par oftalmoloģiju, jau 1899. gada 15. decembrī J. Ruberts tika piesaistīts universitātes Acu slimību klīnikai par asistentu un vēlāk par vecāko asistentu, taču līdztekus vēlējās īstenot arī savu otru cilvēkmīlestībā balstīto jaunības ieceri, kas apvienotu ārsta un mācītāja darbu, proti, 1900. gada 26. februārī iestājās Teoloģijas fakultātē, kurā pārlika noslogojuma pēc studijas pārtrauca 1902. gada 31. decembrī⁷. Taču tas nebija velti tērēts laiks, jo deva plašāku pasaules skatījumu, cilvēka psiholoģijas izpratni, bet paša J. Ruberta raksturu veidoja vēl līdzsvarotāku.

Paralēli klīnikas asistenta pienākumiem un teoloģijas studijām J. Ruberts šai laikā nokārtoja doktoranta eksāmenus, gatavoja disertāciju, no 1902. gada līdz 1903. gadam formāli dienēja Ventpils kājnieku pulkā par jaunāko ārstu, lai gan atradās Tērbatā un bija piekomandēts citam pulkam, un turklāt vēl 1901. gada 20. janvārī apprecējās ar zeltera fabrikanta meitu Ludmilu Černovu, dzimušu Brantu, uzņemoties ģimenes rūpes.

Patstāvīgu Oftalmoloģijas katedru un Acu slimību klīniku Tērbatas universitātē 1871. gadā izveidoja profesors Georgs Etingens (1824–1916), starp kura skolniekiem bija jau minētais pirmais latviešu oftalmologs J. Tālbergs. Nākamais oftalmoloģijas profesors Tērbatā no 1879. līdz 1900. gadam bija

⁶ Igaunijas Valsts vēstures arhīvs, 402. f., 1. apr., 23174. l.

⁷ Kalniņš E. Universitātes bij. rektora prof. Dr. med. J. Ruberta piemiņai // Jaunākās Ziņas, 1934, 3. nov.

⁸ Igaunijas Valsts vēstures arhīvs, 402. f., 12. apr., 61. l., 56., 57. lp. Šo līdz šim neizziņāto J. Ruberta biogrāfijas lappusi atšķirt palīdzēja Dr. hist. Hains Tanklers (Tartu).

Eduards Rēlmanis (1848–1917), ko rusifikācijas periodā nomainīja profesors Fjodors Jeveckis (1851–1909), un abi bija J. Ruberta skolotāji. No 1911. līdz 1918. gadam Oftalmoloģijas katedru un Acu slimību klīniku vadīja profesors Aleksandrs Lutkevičs (1867–1928), kura skolnieki savukārt bija Kauņas profesors Petrs Avižonis (1875–1939) un J. Ruberta pēctecis Rīgā profesors Ernests Jansons (1880–1945). Sekoja profesors Ernsts Blessigs (1859–1940) no 1920. līdz 1930. gadam un pēc tam profesors Jāns Ūdelts (1881–1953), kas jau kopā ar P. Avižoni bija J. Ruberta līdzbiedri Baltijas oftalmologu sadraudzībā starpkaru laikā. Vēl jāpiebilst, ka Tērbatas universitātes vecās Acu slimības klīnikas vietā, kur norisusi šie notikumi, 1938. gadā uzcelta mūsdienīgāka četrstāvu ēka.

Tērbatas universitātē oftalmoloģijai veltītas disertācijas aizstāvējuši vairāk nekā trīsdesmit Latvijas ārstu, turklāt daži vēlāk šai specialitātē nav darbojušies un ievēribu guvuši citur, piemēram, Rīgas pilsētas 1. slimnīcas Internās klīnikas vadītājs Pauls Hampelns (1843–1927) vai arī populāras ķirurģiskās privātklīnikas īpašnieks, Latvijas armijas ārsts pulkvedis Jānis Auziņš (1861–1927). Runājot par Tērbatu ne tikai kā par Latvijas, bet arī latviešu oftalmoloģijas šūpuli, vēl noteikti pieminams medicīnas doktors Gustavs Reinhards (1868–1937), ne tikai zinātnieks un prasmīgs ārsts, akluma apkarotājs, bet arī sabiedrīks un valsts darbinieks, Latvijas Republikas Satversmes sapulces un trīs Saeimu deputāts; tāpat Fēlikss Lūkins (1875–1934), Latvijas Rēriha biedrības vadītājs; savukārt Jānis Ozoliņš (1866–1931), gan bez zinātniska grāda, starplaikā no viena līdz otram profesoram, proti, no 1909. līdz 1911. gadam pat vadīja Tērbatas universitātes Oftalmoloģijas katedru, bet vēlāk bija vienkāršs ierindas ārsts Madonā.

Lūk, uz šāda fona J. Ruberts, kam bija lemts kļūt par Latvijas un latviešu oftalmoloģijas virsotni, 1903. gada 29. martā aizstāvēja savu doktora disertāciju "Par lepras izraisītām acu slimībām", kuras oponenti bija ievērojami zinātnieki ķirurgs profesors Verners Cēge fon Manteifelis (1857–1926) un internists profesors Kārlis Dehio (1851–1927). Trešais oponents pēc senas tradīcijas bija darba vadītājs – jau minētais profesors F. Jeveckis. Tipogrāfiski pavairotās disertācijas apjoms bija 175 lappuses, bet pamatdoma – allaž paturēt prātā, ka starp acu slimību izraisītājiem var būt arī lepra. Pēc vēsturiskā apskata, jo tolaik lepra zinātniski pēģināta bija tikai kādu pusgadsimtu, sekoja klīniskā daļa, kurā izmantoti dati no pieciem Baltijas leprozorijiem, aptverot 251 pacientu, bet tālāk sāka un pamatīga klīniskā analīze ar diferenciāldiagnostiskām prasībām noslēgumā, kā arī plašs literatūras saraksts vācu, franču, itāļu un citās valodās, kas apliecināja rūpīgas literatūras studijas⁹. Tikai divi citētie darbi bija krievu valodā, par ko nebūtu jābrīnās, jo J. Ruberta disertācija vērtējama kā pirmais plašākais darbs par acs lepru Krievijas impērijā. Tostarp Tērbatas universitātes Medicīnas fakultāte, 19. gadsimtā atjaunojoties lepras gaitai Baltijā, bija izveidojusies par nozīmīgu lepras pētniecības centru, un disertācijas sekoja

⁹ *Руберт И. Ю. О заболеваниях глаз при проказе. Юрьев, 1903. 175 с.*

viena otrai, arī J. Ruberta studiju un laikabiedra Oskara Voita (1866–1959) pētījums 1898. gadā; vēlāk viņš bija Rīgas pilsētas 2. slimnīcas direktors, LU Medicīnas fakultātes līdzdibinātājs, diplomāts un Latvijas sūtnis Vācijā.

Pēc disertācijas aizstāvēšanas un medicīnas doktora grāda iegūšanas, runājot J. Ruberta studiju biedra E. Kalniņa vārdiem, "toreiz mums, zinātnes meklētājiem, nebija iespējams palikt dzimtenē, bija jādodas svešumā".¹⁰ Tik tiešām, vācbaltiešu pretestība latviešu censoņiem bija tik ievērojama, ka darbu, turklāt labi atalgotu un prestižu darbu, vieglāk bija atrast impērijas tālēs. Latviešu ārstu centieni vienotāja Latviešu ārstu biedrība tika nodibināta 1902. gadā, bet pagaidām jūtami situāciju nespēja mainīt daudz ietekmīgāko Rīgas Praktizējošo [vācu] ārstu un Rīgas Krievu ārstu biedrību attieksmes dēļ. Taču Latviešu ārstu biedrība, kuras priekšnieks no 1903. gada bija jau minētais G. Reinhards, vismaz sāka sparīgu cīņu par vietu zem saules.

Par Tērbatas universitātes Acu slimību klīnikas vecāko asistentu J. Ruberts sabija līdz 1904. gada 1. februārim, bet jau 1903. gada 21. decembrī Pēterburgas Ņežarienes Marijas aklo kuratorijas uzdevumā tika komandēts uz Krievijas impērijas dienvidiem acu slimību apkarošanai. Komandējuma uzdevumus J. Ruberts veica tik sekmīgi, ka pēc tā beigām saņēma aicinājumu palikt pastāvīgā darbā Zvenigorodkā, nelielā pilsētiņā uz dienvidiem no Kijevas. Tur jau 1902. gadā minētā kuratorija bija izveidojusi komiteju, kas pēc gada ierīkoja acu ambulanci, kuras vadību uzticēja J. Rubertam. Darba bija patiešām daudz, jo turpmāko trīs gadu laikā pacientu skaits seškārsējās. Ambulance tika pārveidota par stacionāru dziedzniņu, kas bija izvietota divās vienkārtas koka ēkās. Slimnieki nāca no ļoti plašas apkārtnes ar stipri ielaistām acu kaitēm, jo pirms tam bija ārstējušies pie pūšlotājiem un "bābām", un tikai pēc tam, kad pamazām kļuvuši akli, meklējuši kvalificētu ārsta palīdzību.¹¹ Darba jaunajam ārstam patiešām bija ļoti daudz, un to viņš veica sekmīgi, gūstot ievēribu gan plašā apkaimē, gan arī tuvākā universitātes pilsētā Kijevā.

Lai gan pēc dažiem gadiem Zvenigorodkas acu dziedzniņa bija pārveidota jau par Kijevas guberņas zemstes acu slimnīcu, tās direktoram J. Rubertam, protams, tajā bija kļuvis par šauru, jo, cenšoties analizēt praksē uzkrāto klīnisko materiālu, viņš bija iepazinies ar Kijevas Svētā Vladimira universitātes patoloģiskās anatomijas profesoru Vladimiru Visokoviču (1854–1912), kas bija ievērojams zinātnieks un kas ieteica J. Rubertam tuvināties akadēmiskai videi. 1908. gada 15. janvārī viņš atstāja labi atalgotu direktora amatu Zvenigorodkā un tā paša gada jūnijā pārcēlās uz Kijevu.

¹⁰ *Kalniņš E. Universitātes bij. rektora prof. Dr. med. J. Ruberta piemiņai // Jaunākās Ziņas, 1934, 3. nov.*

¹¹ *Руберт И. Ю. Звенигородская глазная лечебница Попечительства Императрицы Марии Александровны о слепых и желательные в ней преобразования. Звенигородка, 1907. 8 с.*

Kijevas posms bija ļoti nozīmīgs J. Ruberta izaugsmē, jo šai laikā viņš guva akadēmisko briedumu un no vienkārša, zinātkāriem centieniem apveltīta ierindas ārsta kļuva par oftalmoloģijas profesoru, pazīstamu un atzītu speciālistu ne tikai Krievijā, bet arī ārzemēs, bet, attiecībā uz mums, – par vienu no ievērojamākajiem latviešu zinātniekiem 20. gadsimta sākumposmā.

Kijevā iztiku J. Rubertam sākumā nodrošināja ārsta privātpakse, lai gan vairāk laika viņš pavadīja profesora V. Visokoviča laboratorijā. Atzīstot viņa centienus un gūtos rezultātus, 1910. gada 22. augustā J. Ruberts tika ievēlēts par Kijevas Sv. Vladimira universitātes privātdocentu. Šai laikā viņš bija īpaši rošīgs, jo līdztekus bija Sv. Katrīnas reālskolas un Kijevas meiteņu ģimnāzijas ārsts, vairāku satiksmes iestāžu un Sarkanā Krusta konsultants, līdzdarbojās vietējās evaņģēliski luteriskās baznīcas padomē u. c. Vairākkārt komandēts uz ārzemēm, J. Ruberts pilnveidoja zināšanas Vācijas, Austroungārijas, Šveices klīnikās un augstskolās, tostarp pie Eiropā tolaik atzītākā oftalmologa Kārļa Teodora Aksefelda (1867–1930) Freiburgā. J. Ruberts kļuva par pastāvīgu autoru un referentu krievu un vācu oftalmoloģijas žurnālos, iesaistījās vairāku oftalmologu biedrību darbā, kur īpašāk izceļama Francijas Oftalmologu biedrība.

Kad 1915. gadā tika izveidots Kijevas Sv. Vladimira universitātes Acu slimību klīnikas virsārsta postenis, J. Ruberts piekrita aicinājumam to ieņemt un turpmāk augstskolā strādāja pamatdarbā par asistentu profesora Aleksandra Šimanovska (1860–1918) vadītajā Oftalmoloģijas katedrā. Acu slimību klīnikas ēkas, gan ne vairs ar sākotnējo funkciju, ir saglabājušās līdz mūsu dienām: Ševčenko bulvārī 17 un Gončara (bij. Stolipina) ielā 33. Savukārt J. Ruberts Kijevā dzīvoja namos Marinsko-Blagoveščenskās (tag. Saksaganska) ielā 83, Reitara ielā 35 un Nestora (tag. Ivana Franko) ielā 42, ļoti respektablā namā pašā pilsētas centrā¹². Strādājot Kijevā, J. Ruberts laikā no 1909. līdz 1917. gadam tika apbalvots ar Krievijas impērijas Svētā Staņislava III un II šķiras ordeni, kā arī Svētās Annas III un II šķiras ordeni.

Pēc profesora A. Šimanovska nāves par viņa viscienīgāko pēcteci tika atzīts J. Ruberts un 1919. gada 7. martā ievēlēts par Kijevas universitātes oftalmoloģijas profesoru un Acu slimību klīnikas direktoru. Akadēmisko atzinību viņš baudīja arī kā klīniku direktoru padomes priekšsēdētājs un kādu laiku pat universitātes rektora aizvietotājs. Taču pēcrevolūcijas juku laiks izrādījās pārlietu smags ierastai akadēmiskai darbībai, un skats vērsās uz dzimto pusi.

Latvijas Augstskola savas durvis vēra 1919. gadā, un studentu tai netrūka, bet ne tik viegli bija savākt kvalificētus mācībspēkus, it īpaši pa plašo pasauli izkaisītos latviešu zinātniekus, lai jaunā iestāde gūtu nacionālu raksturu un seju. Grūtības bija itin visur – gan ar telpām, gan mācīblīdzekļiem un iekārtām, gan finansējumu, taču visvairāk bija nepieciešami strādātgrīboši un pieredzējuši, turklāt patriotiski noskaņoti augstskolu darbinieki un profesori. Agrākās

¹² Novadpētnieciskus meklējumus Kijevā veica profesors Jurijs Duplenko un Vitalijs Kovalinskis, izpelnoties vissirsnīgāko pateicību.

valsts iekārtas un sabiedrisko attiecību sagrūvumā pēc Pirmā pasaules kara un revolūcijām apstākļi Krievijā bija tik ļoti pasliktinājušies, ka ne tikai nesekmēja akadēmiskos procesus, bet padarīja pat praktiski neiespējamu izklūšanu no valsts. Krietni ilgs laiks pagāja, iekams profesoram J. Rubertam izdevās sazināties ar jauno Latvijas Augstskolu, kurā ar "pilnu gatavību" viņš uzņēmās strādāt, bet vēl vairāk laika prasīja Latvijas Ārlietu ministrijas centieni palīdzēt profesoram nokļūt mājās pat pēc tam, kad atbilstoši starpvalstu līgumi bija noslēgti un ratificēti¹³. Pateicis ardievas Kijevai 1922. gada 23. martā, jau tūlīt pēc ierašanās Rīgā 11. aprīlī viņš vienbalsīgi tika ievēlēts par Latvijas Augstskolas Medicīnas fakultātes oftalmoloģijas profesoru un Acu slimību klīnikas direktoru, turklāt abos amatos tika apstiprināts pat ar atpakaļejošu datumu no 1. aprīļa.

Gatavojoties sagaidīt profesoru J. Rubertu, viņa Tērbatas laika līdzbiedrs G. Reinhardts, kas bija kļuvis gan par Latvijas Republikas Veselības departamenta pirmo direktoru, gan Medicīnas fakultātes līdzdibinātāju, bija jau šo un to paveicis oftalmoloģijas docēšanai augstskolā. Tā kā šis mācībspriekšmets ietilpst pietā studiju gadā, nekas īpaši nokavēts kopš fakultātes atvēršanas 1919. gada rudenī nebija. Priekšdarbi izpaudās brīvu telpu meklēšanā fakultātes pamatbāzē Rīgas pilsētas 1. slimnīcā no 1921. gada rudens. Tā kā slimnīcai savas acu slimību nodaļas nebija, sāka ar acu slimību ambulanci, izmantojot tās pašas telpas, kur slimnieku pieņemšanu veica citu specialitāšu ārsti. Profesors J. Ruberts Rīgā ieradās pavasarī, un līdz rudenim, kad bija jāsāk lasīt lekcijas un veikt studentu praktisko apmācību, laika bija pietiekami daudz. Tomēr viņš uzreiz rošīgi metās darbā un jau vasaras brīvlaikā sāka apmācīt ambulancē strādājošos studentus, kādu telpas kaktu nodalot aizkariem.

Stacionāro nodaļu jeb klīniku izvietoja slimnīcas 11. barakas bēniņos "trīs istabiņās ar divām slimnieku gultām katrā, ceturtā [bija] operējamas telpas un piekto istabu nodeva māsas rīcībā. Auditorija bija kopēja ar citām specialitātēm un netālu no tās vēl viena maza istabiņa klīnikas vadītāja kabinetam".¹⁴ Sākums tād bija pieticīgs, bet slimnieku skaits spēji auga un nācās strauji izvērsties.

Solīda, Eiropā pazīstama zinātnieka reputācija, ar kādu profesors J. Ruberts atgriezās Latvijā, un teicamās organizatora dotības, kas viņam piemita, nekavējoties tika liktas lietā fakultātē un universitātē, jo jau tūlīt pēc ierašanās Rīgā viņš tika iekļauts augstskolas Organizācijas padomē un kooptēts Rīgas pilsētas 1. slimnīcas pārņemšanas komisijā. Pagaidām vēl trūka latviešu mācībspēku ar pietiekamu akadēmiskā darba pieredzi, un J. Ruberts šeit bija īsts vīrs vietā, tālab nav jābrīnās, ka jau pēc gada, 1923. gada 23. aprīlī, tika ievēlēts par Medicīnas fakultātes dekānu. Taču vakantajā krēslā apsēsties, kā tas bija paredzēts no 1. jūlija, viņš nepaguva, jo jau tā paša gada 16. maijā diezgan lielā vienprātībā (28 par, divi pret, viens atturas, kas augstskolai nemaz nebija tik raksturīgi) tika ievēlēts par Latvijas Universitātes rektoru. Šeit jāpaskaidro, ka rektoru vēlēja ik gadu un ne

¹³ LVVA, 7427. f., 13. apr., 1504. l., 7. lp.

¹⁴ Latvijas Universitātes piecgadu darbības pārskats: 1919–1924. Rīga, 1925, 199. lpp.

vairāk kā divas reizes pēc kārtas, un otrreiz par rektoru 1924. gada 21. maijā J. Ruberts tika ievēlēts vēl lielākā vienprātībā (par 28 un atturas viens), kamēr viņa pēctecim vēsturniekam profesoram Augustam Tentelim (1876–1942) pietika ar vienas balss pārsvaru.

Profesora J. Ruberta rektora vadības laikā no 1923. gada 1. jūlija līdz 1925. gada 1. jūlijam viņa tuvākie palīgi bija prorektors studentu lietās valodnieks profesors Juris Plāķis (1869–1942) pirmo gadu un profesors A. Tentelis otro gadu, prorektors saimniecības lietās sanitārinženieris profesors Mārtiņš Bīmanis (1864–1946), kā arī sekretārs arhitektūras vēsturnieks docents, vēlāk profesors Arturs Krūmiņš (1879–1969). Daudzas sākotnējās grūtības, nemiers un nenoteiktība jau bija pārvarēti, turklāt sāka iezīmēties dažas jaunās augstskolas tradīcijas. Viena no tām bija ikgadējie augstskolas svētki 28. septembrī, jo šis datums nozīmības ziņā tika pielīdzināts valsts proklamēšanai 18. novembrī¹⁵. Divās svētku uzrunās, ko rektors J. Ruberts teicis 1923. un 1924. gada 28. septembrī, iezīmējas svarīgākie šā laika sasniegumi un augsmes raksturojums.

Atzīmējot, ka augstskola "augusi ne vien plašumā, bet arī dziļumā, pilnībā un vienībā", J. Ruberts norādīja uz jaunām fakultātēm un katedrām, ko galvenokārt aizņēmuši pašu mācībspēki, tāpat uzsvēra, ka nodibināti sakari ar daudzām ārvalstu universitātēm, ka tiek izdoti zinātniskie raksti un sāka promocijas jeb doktora disertāciju aizstāvēšana. Saeimā 1923. gada 23. martā pieņemtā Latvijas Universitātes Satversme noteikusi to ne tikai par augstāko zinātnes un izglītības iestādi valstī, bet arī par nacionālu un autonomu iestādi, tālab no ikviena mācībspēka tiek prasīta cienība un lojalitāte pret nacionālām interesēm. "Brīvā Latvijā jābūt tikai brīvai augstskolai, un tagad mēs esam brīvi savā pārvaldē, brīvi savos pētījumos, brīvi to rezultātu pasniegšanā." Pārvarēts arī sākotnējais antagonisms starp vecajām tehniskajām, no Rīgas Politehniskā institūta mantotajām, un jaunajām humanitārajām fakultātēm, jo "vienotiem spēkiem mēs visi tagad kalpojam vienai svētai idejai". "Mūsu augstskola no pirmajām dienām dzīvojuši visciešākā un tuvākā sakarā ar tautu, sabiedrību, valsts iestādēm, studentiem, un citādi arī mūsu turpmākā eksistence nav domājama. Mēs uzskatām sevi par šīs lielās saimes locekli: jūsu prieki ir mūsu prieki, jūsu bēdas – mūsu bēdas, un, kamēr tikai pastāvēs Latvija un tai klāsies labi, – zels un ziedēs arī mūsu universitāte."¹⁶

Rektors J. Ruberts Saeimā aizstāvēja aizvien vairāk pieaugošās Latvijas Universitātes vajadzības, tai ik gadu paplašinoties studentu, mācībspēku, telpu ziņā, kam bija nepieciešami prāvi līdzekļi. Divu gadu laikā izdevumi pieauga uz pusi, un šeit J. Rubertam daudz palīdzēja viņa Tērbatas laika biedrs, iepriekšējais rektors profesors E. Felsbergs, kas bija kļuvis par Saeimas deputātu un izglītības ministru. Līdztekus fakultātēm tika veidota Latvijas Universitātes bibliotēka, Botāniskais dārzs, mācību saimniecība, aptieka; pirmo atzinību guva studentu

¹⁵ LVVA, 7427. f., 6. apr., 1. l., 27., 28. lp.

¹⁶ Turpat, 20. l., 284.–286. lp.

koris un sporta biedrība, tapa citas institūcijas un studentu organizācijas; tika nopirkta ēka Baznīcas ielā 5 un iekārtota Saimniecības padomes un Farmācijas nodaļas vajadzībām, savukārt Krišjāņa Valdemāra ielā 69 tika ierīkots studentu nams; pieņemts lēmums, ka visi diplomdarbi aizstāvami valsts valodā, bet priekšlikumu ieviest absolventu un doktoru krūšu (lielo un mazo, zelta un sudraba) nozīmi pagaidām noraidīja.

Profesora J. Ruberta vadības laikā notika pirmā ievērojamākā – augstskolas piecu gadu – jubileja, kas tika iezīmēta ar plaša darbības pārskata sagatavošanu un izdošanu. Pati jubileja notika 1924. gada 28. septembrī un sastāvēja no rektora uzrunas, internista un filozofa profesora Mārtiņa Zīles (1863–1945) akadēmiskās runas "Par miršanas un nemirstības problēmiem no ārsta viedokļa", rektora ziņojuma par LU darbību, Goda diplomu pasniegšanas, studentu sacensības darbu uzvarētāju apbalvošanas, svinībām piemērotām dziesmām, apsveikumiem u. c. Tā kā Lielā aulā vēl nebija uzcelta, telpu šaurības dēļ kopā ar LU svētku zāli (Mazo aulu) tika izmantota arī Nacionālā opera apsveikumiem, Lielās ģildes nams akadēmiskam vakaram un Virsnieku klubs ballei. LU šai laikā mācījās seši tūkstoši studentu, no kuriem 68,5% vīriešu, 84,3% latviešu un 98,8% Latvijas pavalstnieku, visjaunākam 17 un visvecākam 64 gadi; no mācību maksas atbrīvoti aptuveni 30% studentu; strādāja 66 profesori, 95 docenti, 16 privātdocenti, 92 asistenti, bet uz jubileju tika ievēlēti 17 LU Goda doktori un viens LU Godabiedrs – pirmais Latvijas Republikas izglītības ministrs ārsts Kārlis Kasparsons (1865–1962). Savā uzrunā J. Ruberts ar dziļu gandarījumu varēja konstatēt, ka LU piecu gadu laikā patiešām kļuvusi par *Universitas litterarum*¹⁷, un tas bija arī viņa nopelns.

Pildot rektora pienākumus, 1924. gada decembrī J. Rubertu ķēra smags slimības trieciens, uz pusgadu vadības grožus liekot nodot prorektoram A. Tentelim. Atlabšana "prasīja mieru, bet gars, kas bija paradīz valdīt, nevarēja apmierināties ar kādu otras kategorijas lomu."¹⁸ Kādā no uzrunām rektors, slavinādams LU, izmantoja tēlainu salīdzinājumu – "Kur spīd saule, mēdz būt arī ēna." Ēnu bija daudz, bet visvairāk viņam sāpēja grūti risināmais universitātes klīniku jautājums, kas gluži personiski skāra arī viņu pašu ar Acu slimību klīnikas bēdīgo stāvokli. Būdams rektora varas augstumos un arī vēlāk, atgriezies Medicīnas fakultātes ierindas profesora statusā, viņš pievērsa tam vislielāko uzmanību.

Medicīnas fakultātē J. Ruberta tuvākie līdzbiedri bija dekāni profesori bioķīmiķis un fiziologs Roberts Krimbergs (1874–1941), jau minētais M. Zīle (viens no turpmākiem LU rektoriem), kā arī psihiatrs Hermanis Buduls (1882–1954), ķirurgs Jēkabs Alksnis (1870–1957), dermatovenerologs Pēteris Sņķers (1875–1944) un fakultātes ilggadējais sekretārs patologs profesors Ernests Paukulis (1872–1941). Klīniku jautājumu jau 1919. gadā bija centies

¹⁷ Latvijas Universitātes 5 gadu svētki // Izglītības Ministrijas Mēnešraksts, 1924, 10. nr., 398.–403. lpp.; LVVA, 7427. f., 6. apr., 20. l., 492.–507. lp.

¹⁸ Jansons E. Profesors Jānis Ruberts † // Universitas, 1934, 15. nov., 237. lpp.

risināt viens no Latvijas Augstskolas un Medicīnas fakultātes līdzdibinātājiem, Latviešu izglītības biedrības priekšnieks ārsts Ādams Butulis (1860–1938), rosinot dāvināt augstskolai uz atklāšanu Rīgas pilsētas slimnīcas, taču saņēmis iebildumus, ka tās vajadzēšot arī uzturēt, kas Medicīnas fakultātei nebūšot pa spēkam. Fakultātes klīniskā pamatbāze no 1920. gada atradās 1. slimnīcā, taču situācija daudz maz uzlabojās pēc 1928. gada, kad šim nolūkam tika atjaunota 1919. gadā slēgtās Rīgas pilsētas 2. (tagad P. Stradiņa Klīniskās universitātes) slimnīcas darbība.

Profesora J. Ruberta vadītā Acu slimību klīnika atradās 1. slimnīcā sākumā pieticīgos apstākļos, bet 1925. gada 1. jūlijā, pateicoties profesora enerģiskai rīcībai, ieguva jaunas telpas pēc arhitekta Reinholda Šmēlinga (1840–1917) projekta 1907. gadā celtā namā tieši Bruņinieku ielā. Slimnīcas ambulances otrais stāvs pilnībā tika atvēlēts Acu slimību klīnikai, izremontēts un pārbūvēts universitātes arhitekta profesora Ernesta Štālberga (1883–1958) vadībā.

Klīnikā strādāja astoņi ārsti un vēl studenti praktikanti, bija īpaši iekārtotas un aprīkotas telpas redzes spējas noteikšanai, izmeklēšanai tumsā, citām diagnostikas procedūrām, bakterioloģiskā un histoloģiskā laboratorija. Klīnikā bija trīs nodaļas. Pirmajā nodaļā bija profesora kabinets, bibliotēka, operāciju zāle, procedūru istaba un palātas ar 14 gultvietām operētiem slimniekiem. Otrā nodaļā smagākiem infekcioziem slimniekiem bija septiņas gultvietas. Trešajā nodaļā bija divas četrvietīgas un divas divvietīgas palātas staigājošiem slimniekiem. Klīnikas kopējā jauda bija pieaugusi no astoņām līdz 35 gultvietām, tā atbilda laikmeta modernākām prasībām un laikam ne par velti pēc profesora nāves tika nosaukta par paliekošu viņa pieminekli.¹⁹

Pēc laikabiedru uzskata un vērojumiem, pateicoties profesora J. Ruberta enerģijai, darbapriekam, organizatora spējām un lietpratīgai vadībai, Acu slimību klīnika izveidojās par dzīves skolu kā slimniekiem, tā darbiniekiem. Rūpīgi un ar lielu pašaieliedziņu profesors J. Ruberts interesējies par katru slimnieku, "sekodams ne vien slimības gaitai, bet arī tam, lai, uzturoties klīnikā, slimnieki pierastu pie kārtīga un veselīga dzīves veida". Savus slimniekus profesors atcerējies pat pēc daudziem gadiem un bieži apvaicājis asistentiem, vai kāds nav slimnieku redzējis un nezina ko pateikt par slimās acs likteni. Kad izrādījās, ka slimnieks nav vairs rādījies, profesors noskumis, ka slimnieks bijis "tik nevērīgs pret savu dārgāko mantu aci un nav izpratis, cik nepieciešama viņa slimai acij bijusi atkārtota veselības stāvokļa pārbaude".²⁰

Acu slimību docēšanai pēc štatu sarakstiem 1921. gadā bija paredzēta viena profesora, divas asistenta un divas subasistenta vietas. Subasistenti bija vecāko kursu studenti, kas mācībspēku trūkuma pēc veica asistenta pienākumus, par ko saņēma nelielu algu un atbrīvojumu no studiju maksas. 1927. gada

¹⁹ Apinis K. Prof. Dr. med. Jānis Ruberts † // Nākotnes Spēks, 1934, 9./10. nr., 105.–107. lpp.

²⁰ Turpat.

darbinieku sarakstā figurēja viena profesora un divas asistenta, 1929. gadā – viena profesora un trīs asistentu vietas, tā ka Oftalmoloģijas katedra bija neliela un ar to studentu mācībām pietika. Vēl pirms profesora J. Ruberta ierašanās 1922. gadā par asistentu 1921. gadā bija ievēlēts Jānis Spulgerāns (1891–1930), kam sekoja otrs asistents Kārlis Apinis (arī Apiņš, 1895–1967) 1924. gadā (vispirms subasistents no 1922. gada). Par privātdocentiem 1923. gadā habilitējās G. Reinhardis un E. Jansons, kas savas disertācijas bija aizstāvējuši Tērbatā 1899. un 1913. gadā, turklāt pirmais savā privātklīnikā docēja neobligāto trahomas kursu, bet otrs Sarkanā Krusta ambulancē – neobligāto oftalmoskopijas kursu. Akadēmiska ievirze pastāvēja LU stipendiātiem acu slimībās, no 1926. līdz 1928. gadam tie bija Kārlis Balodis (1889–1964), no 1929. līdz 1931. gadam Visvaldis Strautiņš (1898–1977), no 1931. līdz 1933. gadam Līvija Strautiņa (1902–?) un no 1935. līdz 1937. gadam Jānis Reinhardis (1909–2000), G. Reinharda dēls un vēlāk Pasaules veselības organizācijas eksperts Āfrikā un Ženēvā. No stipendiātiem par asistentu agri mirušā J. Spulgerāna vietā nāca K. Balodis, līdzīgi ņemot pirms tam Novorosijas universitātē Odesā ievērojamā oftalmologa Vladimira Filatova (1875–1956) sagādāto bagāžu.

Profesora J. Ruberta vadībā tika sagatavoti divi promocijas darbi: K. Apinis "Aplanācijas princips oftalmometrijā" 1930. gadā un K. Balodis "Salīdzināmi novērojumi par mehānisko un ķīmisko radzenes tetovēšanu" 1933. gadā; pēc medicīnas doktora grāda iegūšanas abi viņa audzēkņi habilitējās par privātdocentiem atbilstoši 1933. un 1938. gadā, sekmējot katedras turpmāko akadēmisko virzību. J. Ruberta tuvākā skolnieka K. Apiņa vārdiem: "Ziedodams visu savu dzīvi darbam klīnikā, studentu apmācībai, zinātniskiem pētījumiem, profesors J. Ruberts tomēr atrada vēl laiku mācīt tādu pašu darba mīlestību saviem asistentiem. Kliķes gars viņam bija svešs: katram, kam rūpēja darbs – klīnikas durvis bija atvērtas; katram, kas strādāja – profesors neliedza lietpratīgu un derīgu padomu un aizrādījumu. Tanī šajā laikā, ko profesoram J. Rubertam liktenis bija lēmis darboties Latvijā, pateicoties viņa atsaucībai, Acu slimību klīnikā izaugusi jauna acu ārstu paaudze. Šinī laikā ne mazāk kā 12 jauni ārsti ieguvuši speciālista tiesības."²¹

Profesora J. Ruberta zinātniskās produkcijas pamatmotīvs ir acs patohistoloģija, kam viņš pievērsies jaunībā Tērbatā savu skolotāju E. Rēlmaņa un F. Jevecka un vēlāk, brieduma gados Kijevā, – profesora V. Visokoviča ietekmē, ieskatoties un iedziļinoties orgānu un audu slimīgo pārmaiņu būtībā. J. Ruberta zinātniskais devums aptver aptuveni četrdesmit publicētu darbu. Citi profesora pētījumi veltīti fliktenulozo acs slimību etioloģijai, asaru novadceļu saslimšanai, adrenalīna ietekmei uz acs iekšējo spiedienu, kataraktas ekstrakcijai, acs ābola siderozei un it īpaši trahomas daudzpusīgai izpētei un ārstēšanai. Viņš publicējis arī populārzinātnisku brošūru par savulaik (un arī tagad, diemžēl)

²¹ Turpat.

aktuālu jautājumu par redzes traucējumiem, saindējoties ar denaturētu spirtu, tāpat interesējies par specialitātes vēsturi plašākā, filosofiskā skatījumā.

Savukārt viņa vadītās katedras un skolnieku pētījumi veltīti trahomai, glaukomi, leprai, tuberkulozei, luesam, šķielēšanai, tonometrijai, radzenes tetovēšanai, acs bakterioloģijai, refrakcijas noteikšanas metodēm, traumatiskiem acs bojājumiem un īpaši perforējošu brūču ārstēšanai ar konjunktīvas plastiku. Veikti arī patologoanatomiski darbi par iedzimtām orbītas cistām, stiklveidīgu membrānu attīstīšanos acī un par stikla ķermeņa apduļķojuma anatomiju; vēl publicēti darbi par tīklenes ļaundabīgu audzēju apstarošanu ar rentgenstariem, diatermokoagulāciju tīklenes atlobīšanās ārstēšanā u. c.²²

Svarīga profesora J. Ruberta iniciatīva bija Latvijas Oftalmologu biedrības nodibināšana 1932. gada 1. novembrī. No pirmās dienas viņš, protams, bija tās priekšsēdētājs.²³ Tā bija viena no pirmajām un nedaudzajām ārstu specializētajām biedrībām, jo kolēģi tolaik galvenokārt vienojās vai nu pēc nacionālas, vai teritoriālas piederības. Oftalmologu biedrības sēdēs tika apspriesti zinātniski, klīniski un profesionāli jautājumi. Biedrība kļuva par profesora sirdslietu, jo tajā varēja demonstrēt savu lielisko, daudzpusīgo un neizsīkstošo erudīciju. Latvijā tolaik bija 36 oficiāli reģistrēti speciālisti oftalmoloģijā.

Vēl plašāka mēroga profesora J. Ruberta iniciatīva bija Baltijas Oftalmologu biedrības izveidošana 1928. gadā, Rīgā sasaucot 1. Baltijas oftalmologu kongresu (konferenci). Turpmāk pārmaiņus tie notika 1930. gadā Tartu, 1932. gadā Kauņā un 1934. gadā atkal Rīgā ar izbraukumu uz Ķemeriem, kad J. Ruberts, atzīstot viņa nopelnus, vienprātīgi tika ievēlēts par Baltijas Oftalmologu biedrības pirmo Goda priekšsēdētāju.²⁴ Arī šāda kolēģu kopības forma tolaik vēl bija retums un daudz deva praktiskās pieredzes apmaiņā un apgūšanā. 1929. gadā profesors J. Ruberts pārstāvēja Latviju internacionālajā oftalmologu kongresā Amsterdamā.

Par nopelniem Latvijas valsts un tautas labā 1927. gadā profesors Jānis Ruberts tika apbalvots ar Triju Zvaigžņu III šķiras ordeni.

Izņemot savu specialitāti, profesoram nekādu īpašu vaļasprieku nebija. Pat savārdzis, slimības gultā, viņš izklaidējies, nevis lasot daiļliteratūru, bet gan ārzemju zinātniskos žurnālus.

Profesors J. Ruberts bija ārsta augstās sūtības, ārsta ētikas un deontoloģijas paraugs un apliecinājums. Visa viņa dzīve bija veltīta acu slimību dziedināšanai. Slimnieks, cietējs viņa klīnikā vienmēr bija pirmajā vietā. Bērņus un sirmgalvjus profesors pieņēma ārpus rindas. Viņš neatteica nevienam pacientam, kas nāca ar savu lūgumu, un profesoram nepastāvēja nacionāla, reliģiska vai politiskās pārliecības atšķirība, bet bija tikai cietēji, kam jāsniedz palīdzība, turklāt

²² Latvijas Universitāte divdesmit gados, 1919–1939. Rīga, 1939, 1. d., 639., 640. lpp.

²³ Chronika // Latvijas Ārstu Žurnāls, 1932, 11. nr., 709. lpp.

²⁴ *Apiņš K.* 4. Visbaltijas oftalmologu sanāksme // Latvijas Ārstu Žurnāls, 1934, 10./11. nr., 690.–709. lpp.

cilvēkiem viņš palīdzēja ne tikai kā ārsts, jo tā bija viņa rakstura būtība. No profesora J. Ruberta laikabiedra profesora E. Kalniņa atmiņām: viņš bija "mīļš cilvēks, kas otram cilvēkam pēc iespējas visur gribēja palīdzēt un labu darīt. Viņš ļaunumu organiski ienīda [...]. Viņš dzīvē meklēja un visiem spēkiem atbalstīja labu, ceļu, skaistu [...], nenodevās fantāzijām un ilūzijām, bet mīlēja visu reālo, īstenību, pašu dzīvi, sabiedrību kā tādu ar visiem tās trūkumiem un kļūdām. [...] Vecs, padzīvojis akademiķis, viņš ikreiz iedegās svētās dūmās un nesaudzīgi šaustīja savus pretiniekus ar sarkastisku ironiju, ja tie gribēja atkāpties no derīgām, veselīgām akadēmiskām tradīcijām".²⁵ Būdams labs cilvēku pazinējs, profesors reizē bija arī ideāls ārsts.

Kāds no profesora J. Ruberta studentiem izteicās: "Viņa lekcijās mums nenācās pat domāt. Ikvienu viņa doma bija tik skaidra un saprotama, ka pati nogūla mūsu galvās un, reiz tur iekļuvusi, tur arī palika. Profesors bija stingrs un prasīgs, bet arī ļoti tainīgs. Viņš labi pazina studentus, cik katrs un uz ko spējīgs."²⁶ Jo viņš bija ne tikai krietns zinātnieks, bet arī veiksmīgs pedagogs ar labām runas dāvanām, prata savos skolniekos izraisīt interesi par oftalmoloģiju.

Profesora āriene bija imponanta un respektabla, iedvesa cieņu un uzticību tāpat kā ar to harmonējošā spēcīgā un krāšņi tembrētā balss. Taču profesors nebija ārišķības piekritējs, piemēram, savu 60 dzīves un 35 darba gadu jubileju 1934. gada maijā atzīmēja pieticīgi. Labi situētam un pārtikušam, viņam, atšķirā no daudziem citiem profesoriem, nebija nekustamu īpašumu. Ārsta privātprakse gan varētu būt bijusi visai ienesīga, taču tai viņš nenodevās vairāk par vienu stundu dienā, jo viss pārējais laiks tika veltīts augstskolai un zinātnei. Atbildot uz kādas aptaujas vaicājumiem, J. Ruberts uzskatīja par nelietderīgu piedalīties politisku partiju darbā, vēlējās, lai aizliegtu alkoholiskus dzērienus un smēķēšanu.²⁷

Rīgā J. Ruberts ar ģimeni dzīvojis divos namos. Vispirms viņš apmetās namā Dzirnau ielā 31, kas celts 1913. gadā pēc arhitekta Artura Medlingera (1880–1961) projekta. Šai namā dzīvojuši arī citi profesori farmaceits Jānis Kupcis (1871–1936), bioķīmiķis Aleksandrs Šmits (1892–1978), bet piemiņas plāksne ir tikai juristam un nacionālās pretošanās kustības vadītājam Konstantīnam Čakstem (1901–1945). Te atradies zobārstes Magdalēnas Kilblokas (1887–1978) kabinets, ko kā pacients apmeklējis Valsts prezidents Kārlis Ulmanis.

No 1930. gada Rubertu ģimene dzīvoja būvuzņēmēja un mecēnāta Kristapa Morberga (1844–1928) Latvijas Universitātei novēlētā namā Z. Meierovica bulvārī 7 (tagadējā adrese – Basteja bulvārī 12), kas celts 1878. gadā pēc J. F. Baumaņa projekta. Arī šim namam slavenu īrnieku netrūka; piemiņas plāksne

²⁵ *Kalniņš E.* Universitātes bij. rektora prof. Dr. med. J. Ruberta piemiņai // Jaunākās Ziņas, 1934, 3. nov.

²⁶ *Веръ К.* Проф. Я. Руберт, родоначальник молодого поколения латвийских глазных врачей, отличался справедливостью и добротой // Сегодня вечером, 1934, 2 нояб.

²⁷ LVVA, 7427. f., 13. apr., 1504. l., 38. lp.

ir vēsturniekam profesoram Jānim Zutim (1893–1962), bet no 1950. līdz 1987. gadam tas izmantots Rīgas Medicīnas institūta administratīvām vajadzībām.

J. Rubertam bija divi jaunāki brāļi, kam viņš palīdzēja izskoloties un dzīvē nostāties uz kājām. Bernhards Ruberts (1877–1960) ilgāku laiku bija Rīgas pilsētas lopkautuves veterinārārsts, bet Arnolds Ruberts (1885–?) – jurists un advokāts Kijevā un Rīgā. Viņu māsa Antuševas kundze vēl pēc Otrā pasaules kara bija Acu slimību klīnikas saimniecības pārzine.²⁸

Profesora J. Ruberta ģimenē auga trīs bērni. Jaunākā meita Kēte (1907–1924) pārāgri mira, nesaņiegusi pilngadību. Vēl smagāks trieciens bija dēla Bernharda Ruberta (1903–1933) nāve. Viņš kā jauns acu ārsts bija tēva cerību lielākais lolojums.²⁹ Palika vecākā meita Karina. Tas viss negāja secen profesora veselībai – jau 1924. gadā nopietni saslimis, viņš ik pa laikam atkārtoti ārstējās Rīgā populārā ārsta Kurta Haha (1881–1964) klīnikā Mežaparkā, Ezermalas ielā 34.

Profesors Jānis Ruberts nomira 1934. gada 1. novembra vakarā pēkšņi ar trieku savā dzīvoklī Rīgā sešdesmit gadu vecumā, vēl dienā kaut ko lasījis un skatījis ar paša mikroskopu. Pēdējā ceļā no Universitātes galvenās ēkas viņu izvadīja visi studenti, starp runātājiem bija izglītības ministrs Ludvigs Adamovičs (1884–1942), rektors Jūlijs Auškāps (1884–1942), Medicīnas fakultātes dekāns Pēteris Sniķers, no Latvijas Bioloģijas biedrības – jauniešais profesors Pauls Stradiņš (1896–1958) u. c. Četrus melnu zirgu vilkts katafalks sēru procesijā pa Valdemāra ielu piestāja pie Acu slimību klīnikas 1. slimnīcā, bet Lielajos kapos nelaiķis tika guldīts līdzās savam nelaimīgajam dēlam.³⁰

Jāņa Ruberta vārds ir labi saglabājies Latvijas medicīnas un augstākās izglītības vēsturē. Tiesa, plašākas biogrāfiskas apceres par viņu līdz šim nav publicētas, jo tuvāko līdzgaitnieku K. Apiņa, K. Baloža, E. Jansona raksti apjomā nepārsniedza pāris lappušu, bet nākamie autori lielākoties pārrakstījuši iepriekš pateikto. Viņš ir iekļauts enciklopēdijās, biogrāfiskos rādītājos, vēsturiskos apskatos visos laikos kā pirms, tā pēc Otrā pasaules kara gan Latvijas, gan ārlatviešu izdevumos, tāpat arī savās kādreizējās darbības vietās Igaunijā un Ukrainā. Profesora J. Ruberta ieguldījums tāpat ir pamanāms kā laikā, tā telpā.

Pēdējais zīmīgākais akcents šeit likts 1998. gada 25. maijā, kad Lielajos kapos līdzās LU lielā labdara K. Morberga apbedījumam tika atklāts piemiņas akmens J. Rubertam, jo izrādījās, ka laika gaitā viņa kapa vieta izzudusi. Skanot studentu kora izpildītai LU himnai, pārsegu noņēma LU rektors profesors Juris Zaķis un Latvijas Acu ārstu asociācijas priekšsēdētāja docente Guna

²⁸ Informāciju snieguši veterinārārsts profesors Igors Afanasjevs Rīgā un oftalmologs Viktors Vipmanis Jelgavā.

²⁹ Покончил с собой сын проф. Руберта – 29-летний врач // Сегодня вечером, 1933, 17 февр.

³⁰ Prof. Jāņa Ruberta pēdējais ceļš smiltainē // Jaunākās Ziņas, 1934, 5. nov.

Laganovska. Varbūt nejauša, bet drīzāk gan likumsakarīga sakritība bija LU Medicīnas fakultātes atjaunošana tieši šai laikā.

Savdabīgāk veidojās J. Ruberta izveidotās zinātniskās un klīniskās skolas pēctecība. Pēc profesora nāves katedras un klīnikas vadību pārņēma viņa tuvākais un daudzsološākais skolnieks privātdocents K. Apinis. Sekoja ļoti nepievilcīga lappuse Universitātes vēsturē, jo kāda korporācija uzskatīja, ka katedra un konkrētais profesora amats pieder tai, tāpēc pārbalpojot 1935. gadā ievirzīja tajā savu pārstāvi, Lāčplēša Kara ordeņa kavalieri privātdocentu E. Jansonu, kas par to nemaz nebija domājis un sācis sekmīgu administratīvu karjeru par Rīgas pilsētas Veselības nodaļas vadītāju. E. Jansons kļuva par docentu, vecāko docentu, profesoru, taču 1940. gadā, valsts varai mainoties, bija spiests atkāpties docenta K. Apiņa priekšā. Savukārt 1941. gadā norisa nākamā rokāde, K. Apini padzenot no fakultātes, bet 1944. gada rudenī abi bēgļu gaitās nokļuva Vācijā: 1945. gada 27. septembrī Leipciģā pāri profesoram E. Jansonam pārbrāuca sarkanarmijas tanks, bet docents K. Apinis vēlāk nokļuva ASV un līdz mūža galam bija globālās Latviešu ārstu un zobārstu apvienības priekšnieks, vienojot trimdā izkaisītos kolēģus.

Latvijā bija palicis vienīgi privātdocents K. Balodis, kas 1944. gadā uzņēmās Acu slimības katedras vadību, 1946. gadā tika ievēlēts par profesoru un turpmāk līdz mūža galam 1964. gadā ļoti sekmīgi veidoja Latvijas oftalmologu nākamo paaudzi, saņemot arī oficiālu valsts varas atzinību: Latvijas PSR Nopelniem bagātais zinātnes darbinieks, Ļeņina ordeņa kavalieris. 1947. gadā viņš atjaunoja Latvijas Acu ārstu zinātnisko biedrību, kurā 1950. gadā bija 47, 1960. gadā – 102, 1989. gadā – 139 kolēģi. Profesors K. Balodis, lai arī daudz paveicis pēckara grūtajos apstākļos, tomēr nesaņiedza sava šefa pazīstamības līmeni Eiropā, ko no Padomju Savienības atdalīja dzelzs aizkars. No K. Baloža stafeti pārņēma profesore Guna Dambīte, kam mūsu dienās seko jaunākas kolēģes, jo notikusi profesijas gandrīz pilnīga feminizācija.

Ja lielāko daļu no 253 sertificētiem oftalmologiem, kas Latvijā strādāja 2006. gadā, varētu uzskatīt par profesora K. Baloža zinātniskajiem un klīniskajiem mazbērniem, tad tiklab viņi bija arī profesora J. Ruberta zinātniskie un klīniskie mazmazbērni. Paaudžu pārmantojamība turpinās.

Atgriežoties sākumā: “ [...] acīm ir uzdevums būt ne vien par redzes orgānu, bet kalpot arī citiem nolūkiem”.

Acis kā dvēseles un miesas spogulis.

Vai var vēl ko skaistāku pateikt?

Arnis Viksna